

การพัฒนาแบบการฝึกอบรมเยาวชนเพื่อการอนุรักษ์พันธุ์พืชกินได้ ไม้เป็นยา ของป่าชุมชนทรายมูล อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

A Development of a Training Model of Edible and Herbal Plants Conservation for Youth in Sai Mun Community Forest, Selaphum District, Roi Et Province

วันเผด็จ วีรชเรลิตตระกูล¹, วินัย วีระวัฒนานนท์², บุญเลิศ วงษ์โพธิ์³

คณะสาธารณสุขศาสตร์ สถาบันวิทยาการประกอบการแห่งอโยธยา^{1,2,3}

Wonphadeth Weerasornlertakul¹, Vinai VeeraVattananond², BoonlertWongpho³

Faculty of Allied Health Sciences, Pathumthani University ^{1,2,3}

E-mail: anattap1@hotmail.com¹

E-mail: vinai.vee86@gmail.com ²

E-mail: pchr_dan@hotmail.com³

Received: October 20, 2021; Revised: December 20, 2022; Accepted: December 26, 2022

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลการทดลองใช้รูปแบบการฝึกอบรมเยาวชนเพื่อการอนุรักษ์พันธุ์พืชกินได้ไม้เป็นยาของป่าชุมชนทรายมูล โดยเปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจ และความตระหนัก ก่อนและหลังการใช้รูปแบบการฝึกอบรม และศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อรูปแบบการฝึกอบรม กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากโปรแกรมคอมพิวเตอร์ G*Power Version 3.1.9.4 โดยสุ่มอย่างง่าย ด้วยการใช้วิธีการจับฉลาก เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ 1) แบบทดสอบความรู้ความเข้าใจ 2) แบบสอบถามความตระหนัก และ 3) แบบสอบถามความพึงพอใจ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสถิติ t-test (Dependent) และค่าสถิติ Shapiro Wilk test ผลการศึกษาพบว่า เยาวชนมีความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์พืชกินได้ไม้เป็นยาของป่าชุมชนทรายมูลก่อนเข้าร่วมกิจกรรมในระดับปานกลาง (ร้อยละ 57.20) และความตระหนักในการอนุรักษ์พืชกินได้ไม้เป็นยาก่อนเข้าร่วมกิจกรรมในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ =3.42, S.D.=0.21) และหลังเข้าร่วมกิจกรรม มีความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์พืชกินได้ไม้เป็นยาในระดับดีมาก (ร้อยละ 89.90) และมีความตระหนักในการอนุรักษ์พืชกินได้ไม้เป็นยาในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ =4.71, S.D.=0.19) เพิ่มขึ้นจากก่อนเข้าร่วมกิจกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และมีความพึงพอใจต่อรูปแบบการฝึกอบรมในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ =4.52, S.D.=0.21)

คำสำคัญ: รูปแบบการฝึกอบรม การอนุรักษ์พันธุ์พืชกินได้ไม้เป็นยา ป่าชุมชน

ABSTRACT

This pre-experimental research aimed to study the effect of using a training model of eatable and herbal plants conservation for youth in Sai Mun community forest by comparing knowledge and awareness before and after using the training model, and study the youth's satisfaction with the training model. Sample size was 30 youths determined from G*Power

Version 3.1.9.4 program, using a simple random sampling with a draw. Research tools consisted of: 1) knowledge test, 2) questionnaire for awareness assessment, and 3) questionnaire for satisfaction assessment. Data were analyzed by descriptive statistics, percentage, arithmetic mean, standard deviation, t-test (dependent), and Shapiro Wilk test. The results showed that; youths' knowledge of eatable and herbal plants conservation in Sai Mun community forest before participating in the activities was at a moderate level (57.20%) and awareness of eatable and herbal plants conservation before participating in the activities was at a moderate level ($\bar{X}$ =3.42, S.D.=0.21), while knowledge after participating in the activities was at the highest level (89.90%) and awareness of eatable and herbal plants conservation after participating in the activities was at highest level ($\bar{X}$ =4.71, S.D.=0.19) which increased significantly at the 0.05 level, and satisfaction with the training model was at highest level ($\bar{X}$ =4.52, S.D.=0.21).

KEYWORDS: Training Model, Eatable and Herbal Plants Conservation, Community Forest

บทนำ

พรรณพืชกินได้ไม้เป็นยาหรือพืชสมุนไพรพื้นบ้านเป็นพืชที่ใช้ทำเป็นยารักษาโรค โดยใช้ ส่วนต่างของพืชชนิดเดียวหรือหลายชนิดพร้อมกัน หรือแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์อาหารบริโภคในชีวิตประจำวัน แปรรูปเป็นอาหารเสริมบำรุงสุขภาพหรือแปรรูปผลิตเป็นเครื่องสำอาง ที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงสภาพโครงสร้างภายใน ซึ่งมีความสำคัญในการดำรงชีวิตประจำวันของประชาชนในชุมชนชนบทที่เก็บหาได้ป่าไม้หรือป่าชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงกับพื้นที่อยู่อาศัยของคนในชุมชน (กรมป่าไม้, 2561; สามารถ ใจเตี้ย และพัชรี วงศ์ผืน, 2560)

ป่าชุมชนเป็นพื้นที่ป่าไม้ธรรมชาติหรือพื้นที่ป่าที่สร้างขึ้นที่รัฐได้กำหนดไว้ให้ชุมชนได้ใช้ประโยชน์ ตามวัตถุประสงค์ของชุมชนนั้น โดยชุมชนเป็นผู้ดำเนินการที่เป็นขบวนการทางสังคมด้วยการรวมตัวกันขององค์กรประชาชนในประชาชน หรือเครือข่ายในการใช้ประโยชน์และจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่า ที่เป็นทรัพย์สินส่วนร่วมของท้องถิ่นอย่างยั่งยืนและเป็นธรรมบนฐานของ

ระบบความคิด ภูมิปัญญา ความเชื่อ วัฒนธรรม อุดมการณ์ และสิทธิชุมชนตามกฎหมายที่ชุมชนกำหนด โดยมีจุดมุ่งหมายของการพัฒนาชุมชนเพื่อยกระดับรายได้ให้กับประชาชน และเกิดสำนึกในการ

เป็นเจ้าของร่วมกัน (สำนักจัดการป่าชุมชน, 2565) ซึ่งป่าชุมชนเป็นแหล่งของพืชสมุนไพรพื้นบ้าน อีกทั้งกระทรวงสาธารณสุขได้ตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาสมุนไพรพื้นบ้าน โดยวางกรอบนโยบายไว้เริ่มตั้งแต่แผนพัฒนาการสาธารณสุข ฉบับที่ 6 จนถึงฉบับปัจจุบัน เพื่อให้บุคลากรสาธารณสุขในระดับต่างๆ รวมถึงหมอพื้นบ้านและแพทย์แผนไทย มีการจัดการความรู้เรื่องสมุนไพรขึ้นพื้นฐานเพื่อให้มีหลักในการศึกษาและเรียนรู้อย่างถูกต้องให้เข้าใจถึงประโยชน์และข้อจำกัด ของสมุนไพรต่างๆ ในการนำไปใช้ในการรักษาโรคได้อย่างถูกต้องและปลอดภัย (กรมป่าไม้, 2561)

สภาพของป่าชุมชนของประเทศไทยปัจจุบันได้ถูกทำลายลงเป็นอย่างมาก กระทั่งการมีและใช้พรรณพืชกินได้ไม้เป็นยาหรือพืชสมุนไพรพื้นบ้านเกิดการสูญเสียมูลค่าความหลากหลายทางชีวภาพอย่างต่อเนื่อง จากการขาดจิตสำนึกและขาดระบบการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน อีกทั้งความต้องการที่จะรักษาธรรมชาติไว้ให้อนุชนรุ่นหลัง ยังไม่แสดงออกอย่างชัดเจน นอกจากนี้ ความตระหนักถึงคุณค่าของพืชสมุนไพรพื้นบ้านยังไม่สามารถขยายผลไปยังประชาชนในชุมชนได้อย่างจริงจัง โดยเฉพาะในเยาวชน ขณะเดียวกันพหุภาคีในชุมชนที่มีบทบาทในการอนุรักษ์ป่าชุมชน ได้แก่ องค์กรสงฆ์ ครู นักเรียน และปราชญ์ชาวบ้าน ไม่ได้มีบทบาทในการเข้ามา มี

ส่วนร่วมในการอนุรักษ์พืชสมุนไพรพื้นบ้านร่วมกัน อย่างเป็นรูปธรรมที่แสดงถึงแนวทางที่จะก่อให้เกิด ความยั่งยืนของการอนุรักษ์ พื้นที่ป่าชุมชนที่ ประชาชนเป็นเจ้าของร่วมกัน(กรมป่าไม้, 2561; สำนักงานนโยบายและแผนพัฒนาทรัพยากรและ สิ่งแวดล้อม, 2564)

ป่าชุมชนทรายมูลอยู่ในพื้นที่บ้านทรายมูล หมู่ 4 ตำบลขวาว อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด มีเนื้อที่ 285 ไร่ ประกอบด้วยไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ และพืชสมุนไพรพื้นบ้านประจำถิ่นจำนวนมาก เช่น กระโดน ส้มโอง พันธ์ชาติ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีผัก พื้นบ้าน เช่น ผักหวานป่า ผักตั่ว อีลอก ผักเม็ก กระเทียม กรุงเขมา กลอย คอนแลน แดง ตั่ว และเห็ด เป็นต้น ซึ่งชาวบ้านได้นำมาประกอบอาหารและใช้ทำ เป็นยารักษาโรคที่คนในชุมชนได้ใช้ประโยชน์ กล่าว ได้ว่าป่าชุมชนทรายมูลเป็นทั้ง คลังอาหารและคลัง ยาที่หล่อเลี้ยงชีวิตของคนทั้งในชุมชนและชุมชน โดยรอบป่าชุมชน (บุญศรี ทองบ่อ, สัมภาษณ์, 7 กรกฎาคม 2565)

จากการศึกษา สํารวจ และจัดระบบข้อมูล ด้านความหลากหลายทางชีวภาพของพรรณพืชกินได้ ไม้เป็นยาหรือพืชสมุนไพรพื้นบ้านของป่าชุมชนทราย มูล นำมาสังเคราะห์ร่วมกับแนวคิดเกี่ยวกับการ อนุรักษ์ป่าชุมชนที่เป็นการวางแผน ตัดสินใจ ดำเนินการ การคุ้มครองและดูแล ภายใต้กลไกบริหาร การจัดการป่าชุมชน เพื่อประโยชน์ที่สอดคล้องกับวิถี ชีวิต วัฒนธรรมความเชื่อและประเพณีของชุมชน และหลักการสิ่งแวดล้อมศึกษา ที่เป็นกระบวนการให้ ความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม แก่ประชาชน ให้เกิดการ มีส่วนร่วมในการป้องกันแก้ไขปัญหาและพัฒนา คุณภาพสิ่งแวดล้อมบนพื้นฐานความไม่เห็นแก่ตัว ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และความรับผิดชอบต่อสังคม และสิ่งแวดล้อม (พิชญา ปิยจันทร์, 2560; วินัย วีระ วัฒนานนท์, 2546) และแนวคิดเกี่ยวกับเกี่ยวกับการ สร้างและพัฒนาในรูปแบบที่เป็นแบบจำลองหรือตัว แบบ อย่างง่ายหรือย่อส่วนของปรากฏการณ์ต่างๆ ที่ผ่านการศึกษาและพัฒนา ขึ้นมา เพื่อแสดงหรือ อธิบายปรากฏการณ์ให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น เป็นสิ่งที่สร้าง หรือพัฒนาขึ้นจากปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิด

และความเชื่อที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นการแสดงโครงสร้าง ทางความคิดหรือองค์ประกอบ และความสัมพันธ์ของ องค์ประกอบที่สำคัญ เป็นขั้นเป็นตอน สำหรับ ถ่ายทอดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ โดยใช้สื่อ หรือเครื่องมือเข้าช่วย เพื่อทำให้เกิดความรู้ เข้าใจได้ ง่าย กระชับถูกต้อง สามารถวัด ตรวจสอบ และ เปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจได้ (พัฒนา พรหมณี ศรีสุรางค์ เอี่ยมสะอาด และปณิธาน กระสังข์, 2560) แล้วสร้างและพัฒนาเป็นรูปแบบการฝึกอบรมเยาวชน เพื่อการอนุรักษ์พรรณพืชกินได้ไม้เป็นยาของป่า ชุมชนทรายมูล อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ที่ ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ (1) เรียนรู้เรื่องป่าชุมชน และการอนุรักษ์ (2) เรียนรู้เรื่องพรรณพืชกินได้ไม้ เป็นยา (3) ฝึกทักษะการสำรวจชนิดและประเภทของ พรรณพืชกินได้ไม้เป็นยา (4) ร่วมกันกำหนด กระบวนการอนุรักษ์ (5) สังเคราะห์แนวทางการ อนุรักษ์ ซึ่งรูปแบบนี้ผ่านการประเมินจาก ผู้ทรงคุณวุฒิ แล้วซึ่งมีความเหมาะสมสำหรับการ นำไปใช้ในระดั้มาก ผู้วิจัย ได้นำรูปแบบนี้มาใช้ในการ ฝึกอบรมเยาวชนในท้องถิ่นให้เกิดความรู้ความ เข้าใจ และตระหนักถึงคุณค่าและประโยชน์ นำไปสู่ การเกิดความร่วมมือในการอนุรักษ์พรรณพืชกินได้ไม้ เป็นยาของเยาวชนในชุมชน ที่สามารถประเมินได้จาก ความรู้ความเข้าใจและความตระหนักในการอนุรักษ์ พรรณพืชกินได้ไม้เป็นยาของเยาวชน ก่อนและหลัง ฝึกอบรมตามรูปแบบมีความแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร อีกทั้งศึกษาความพึงพอใจของเยาวชนที่มีต่อ รูปแบบ ว่าอยู่ในระดับใด ผลการใช้รูปแบบการ ฝึกอบรมในครั้งนี้มีความสำคัญต่อการดำเนินงานการ อนุรักษ์พรรณพืชสมุนไพรพื้นบ้าน ส่งเสริมให้เยาวชน สามารถกำหนดแนวทางการอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับ พื้นที่ป่าชุมชนของตนเองรวมถึงสอดคล้องกับวิถีชีวิต สภาพเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรมความเชื่อ และ ประเพณีของชุมชน ท้องถิ่นในภาพรวมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาผลการทดลองใช้รูปแบบ การฝึกอบรมเยาวชนเพื่อการอนุรักษ์พรรณพืชกินได้ ไม้เป็นยาของป่าชุมชนทรายมูลโดยเปรียบเทียบ

ความรู้ความเข้าใจและความตระหนักก่อนและหลังการใช้รูปแบบ

2. เพื่อศึกษาความพึงพอใจรูปแบบการฝึกอบรมเยาวชนเพื่อการอนุรักษ์พรรณพืชกินได้ไม้เป็นยาของป่าชุมชนทรายมูล

สมมติฐานการวิจัย

ความรู้ความเข้าใจและความตระหนัก ในการอนุรักษ์พืชกินได้ไม้เป็นยาของเยาวชนของป่าชุมชนทรายมูลหลังเข้าร่วมกิจกรรมของรูปแบบการฝึกอบรม สูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรมของรูปแบบการฝึกอบรม

ประโยชน์ที่ได้รับ

เยาวชนในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจ และตระหนักถึงคุณค่าและประโยชน์ของพรรณพืชกินได้ไม้เป็นยาหรือพืชสมุนไพรพื้นบ้านที่เกิดจากป่าชุมชนในท้องถิ่นของตนเอง เกิดการมีส่วนร่วมในการกำหนดกระบวนการอนุรักษ์ และสามารถสังเคราะห์แนวทางการอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับพื้นที่ป่าชุมชนของตนเองที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต สภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมความเชื่อ และประเพณีของชุมชนและท้องถิ่น

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Pre-Experimental Research) แบบกลุ่มเดียววัดก่อนและหลังการทดลอง (One Group Pretest-Posttest Design) ดำเนินการวิจัยระหว่างเดือนมีนาคม 2565 ถึงกันยายน 2565 มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

E-----O₁-----X-----O₂

E = กลุ่มทดลอง (Experimental Group)

O₁ = การวัดค่าตัวแปรตามครั้งที่ 1

X = ตัวแปรจัดการกระทำ

O₂ = การวัดค่าตัวแปรตามครั้งที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับพรรณพืชกินได้ไม้เป็นยาหรือพืชสมุนไพรพื้นบ้าน พรรณพืชกินได้ไม้เป็นยาหรือพืชสมุนไพรพื้นบ้าน เป็นพืชที่ใช้ทำเป็นยารักษาโรคและอาหารได้มีความสำคัญในการดำรงชีวิตประจำวันของประชาชนในชุมชนชนบท และสามารถเก็บหาได้จากป่าไม้หรือป่าชุมชน สามารถจำแนกตาม

ส่วนที่นำไปใช้ประโยชน์ได้ 5 จำพวก ได้แก่ จำพวกต้น จำพวกเถาและเครือ จำพวกหัวและเหง้า จำพวกฝัก และจำพวกหญ้า (กรมป่าไม้. (2561; สามารถ ใจเตี้ย และพัชรี วงศ์ผั้น, 2560)

2. แนวคิดเกี่ยวกับป่าชุมชนและการการอนุรักษ์ป่าชุมชนชุมชน ป่าชุมชน เป็นระบบนิเวศน์ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ ชุมชนมีความตระหนักในความสำคัญและเห็นคุณค่าที่มีต่อชีวิตของคนในชุมชน ป่าชุมชนเกิดขึ้นจากการขออนุญาตจัดตั้งตามความต้องการที่เสนอต่อภาครัฐ ตามองค์ประกอบข้อบ่งชี้ประเภทของป่าชุมชนได้แก่ ป่าชุมชนแบบดั้งเดิม ป่าชุมชนแบบพัฒนา (สำนักจัดการป่าชุมชน, 2565)

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ชูติ เพียรโคตร วรณชัย ชาแท่น และวิลาวัลย์ พร้อมพรม (2562) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรค่ายเยาวชนอนุรักษ์พืชสมุนไพร ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน บ้านปลื้มพัฒนา อำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์ ที่พบว่าความรู้เกี่ยวกับพืชสมุนไพรของนักเรียนก่อนการเข้าค่ายมีคะแนนเฉลี่ย 7.70 คะแนน ที่ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2.74 และหลังการเข้าค่ายมีคะแนนเฉลี่ย 9.94 คะแนน ที่ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2.29 และพบว่านักเรียนมีความรู้เกี่ยวกับพืชสมุนไพรสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 การวัดเจตคติด้านการอนุรักษ์พืชสมุนไพร ก่อนการเข้าค่ายมีคะแนนเฉลี่ย 65.96 คะแนน ที่ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 7.94 และหลังการเข้าค่ายมีคะแนนเฉลี่ย 70.60 คะแนน ที่ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 9.71 และพบว่านักเรียนเจตคติด้านการอนุรักษ์พืชสมุนไพรสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และนักเรียนมีความพึงพอใจในการเข้าค่ายในระดับมากที่สุด และมนัสชนก คำรังษี และราตรี ศิริพันธ์. (2565) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาชุดการเรียนรู้เรื่องประโยชน์ของสมุนไพร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนนงคราญ จังหวัดนครนายก พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 อีกทั้ง กิตติศักดิ์ รุจิกาญจนรัตน์ และคณะ (2564) ได้วิจัยเรื่อง ผลของกิจกรรมการเรียนรู้

สมุนไพรรักษาโรคใช้ป่าชุมชนเป็นฐานของนักศึกษาแพทย์แผนไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี พบว่า 1) ภายหลังจากเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยความรู้เรื่องสมุนไพร ($\bar{X} \pm S.D.=6.50 \pm 0.65$) และ $\bar{X} \pm S.D.=8.81 \pm 0.92$) สูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรม ($\bar{X} \pm S.D.=5.29 \pm 0.91$) และ $\bar{X} \pm S.D.=5.74 \pm 1.93$) อย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติ (p -value <0.05) และ 2) กลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมอยู่ในระดับมากที่สุดและประภาศรี ธนากุล สุวารี ศรีปุณณะ และ สมจิตต์ สุพรรณทัศน์ (2560) ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบแบบการเสริมสร้างสุขภาพของผู้ป่วยเบาหวาน ด้วยสมุนไพรพื้นบ้าน โดยกระบวนการสิ่งแวดล้อมศึกษา ที่พบว่าความพึงพอใจของผู้ป่วยต่อรูปแบบการเสริมสร้างสุขภาพของผู้ป่วยเบาหวานด้วยสมุนไพรพื้นบ้านโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.16$, $SD=0.95$) ด้านที่มีความพึงพอใจมาก คือ การสร้างทักษะโดยฝึกปฏิบัติการใช้สมุนไพรและอาหาร ($\bar{X}=4.12$, $SD=0.98$) และการจัดกิจกรรมเรียนรู้การใช้สมุนไพรที่เหมาะสม โดยการบรรยาย ($\bar{X}=4.08$, $SD=0.88$) สมาชิกในครอบครัวของผู้ป่วยมีความพึงพอใจต่อรูปแบบโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.21$, $SD=0.88$) ด้านที่มีความพึงพอใจมาก คือ การจัดกิจกรรมเรียนรู้โดยการบรรยาย ($\bar{X}=4.32$, $SD=0.88$) และการสร้างทักษะโดยการฝึกปฏิบัติการใช้สมุนไพรและอาหาร ($\bar{X}=4.24$, $SD=0.85$)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรเป็นเยาวชนที่มีภูมิลำเนาในตำบลขาว ซึ่งเป็นพื้นที่โดยรอบป่าชุมชนทรายมูล อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 620 คน กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน กำหนดขนาดจากโปรแกรมคอมพิวเตอร์ G*Power Version 3.1.9.4 สำหรับการวิเคราะห์ด้วยค่าสถิติ Dependent t-test ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 ด้วยอำนาจทดสอบ (Power of test) ที่ 0.95 และกำหนดขนาดอิทธิพล (Effect Size) จากค่าเสนอแนะของ Cohen (1988) ในขนาดอิทธิพลขนาดใหญ่ (Large Effect Size) ที่ 0.70 สุ่มด้วยการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ด้วยการจับฉลาก

เกณฑ์คัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง

1. เป็นเยาวชนที่มีอายุระหว่าง 12-18 ปี ในตำบลขาว ที่มีความสนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมตามรูปแบบและสามารถร่วมกิจกรรมจนเสร็จสิ้นตามกระบวนการวิจัย

2. ไม่มีความผิดปกติของการได้ยินและการมองเห็น หรือการสื่อความหมาย

เกณฑ์คัดออกกลุ่มตัวอย่าง

1. ได้รับการสุ่มเลือกเข้าร่วมโครงการวิจัยแต่ไม่ประสงค์เข้าร่วมโครงการ

2. เจ็บป่วยกะทันหันหรือมีเหตุจำเป็นฉุกเฉินทำให้ไม่สามารถเข้าร่วมในกระบวนการวิจัยได้

การพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่างโดยแจ้งวัตถุประสงค์การวิจัยให้กลุ่มตัวอย่างทราบก่อน และกลุ่มตัวอย่างต้องยินยอมเข้าร่วมกิจกรรมตามกระบวนการวิจัยก่อนการเก็บรวบรวมข้อมูล ข้อมูลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะเก็บเป็นความลับและไม่เปิดเผยกลุ่มตัวอย่างที่ให้ข้อมูล

เครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎีและรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มีจำนวน 3 ฉบับ ดังนี้

1. แบบทดสอบความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์พืชกินได้ไม่เป็นยา เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) จำนวน 30 ข้อ ครอบคลุมเนื้อหาและจุดประสงค์ของกิจกรรมตามรูปแบบนำมาใช้ทดสอบความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์พืชกินได้ไม่เป็นยาในกลุ่มตัวอย่าง ทั้งก่อนและหลัง เข้าร่วมกระบวนการของรูปแบบ การตรวจให้คะแนนเป็นแบบ ตอบถูกได้ 1 คะแนน และตอบผิดได้ 0 คะแนน แบบทดสอบนี้ มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC: Index of Congruence) รายข้อระหว่าง 0.60-1.00 มีค่าความยากง่าย (p) รายข้อระหว่าง 0.50-0.77 และค่าอำนาจจำแนก (r) รายข้อระหว่าง 0.38 ถึง 0.87 ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ เท่ากับ 0.89 มีเกณฑ์การแปลความหมายของระดับคะแนนความรู้ คือ ได้คะแนนร้อยละ 0.00-20.00 มีความรู้ระดับต้องปรับปรุง ร้อยละ 20.01-40.00 พอใช้ ร้อยละ

40.01–60.00 ปานกลาง ร้อยละ 60.01–80.00 ดี และร้อยละ 80.00–100.00 มีความรู้ระดับดีมาก (พัฒนา พรหมณี และศรีสุรางค์ เอี่ยมสะอาด, 2563)

2. แบบสอบถามความตระหนักในการอนุรักษ์พืชกินได้ไม่เป็นยา เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ จากระดับมากที่สุด ให้ 5 คะแนน มากให้ 4 คะแนน ปานกลางให้ 3 คะแนน น้อยให้ 2 คะแนน และน้อยที่สุดให้ 1 คะแนน จำนวน 20 ข้อ มีค่าดัชนีความสอดคล้องรายข้อระหว่าง 0.60–0.80 และค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับที่ 0.74 มีเกณฑ์ในการแปลความหมายคะแนนเฉลี่ยระดับความตระหนัก คือ 4.51–5.00 เป็นระดับมากที่สุด 3.51–4.50 ระดับมาก 2.51–3.50 ระดับปานกลาง 1.51–2.50 ระดับน้อย และ 1.00–1.50 เป็นระดับน้อยที่สุด (พรนภา เตียสุทธิกุล พัฒนา พรหมณี จานนท์ ศรีเกตุ นาวิณ มีนะกรรณ และสุวดี พงษ์วารินศาสตร์, 2561)

3. แบบสอบถามความพึงพอใจที่มีต่อรูปแบบ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 10 ข้อ มีเกณฑ์การให้คะแนนและการแปลความหมายเช่นเดียวกับแบบสอบถาม ความตระหนัก โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้องรายข้อระหว่าง 0.60–0.80 และค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับที่ 0.80

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต

(Arithmetic Mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ค่าร้อยละ (Percentage) วิเคราะห์เปรียบเทียบระดับความรู้ และ ความตระหนัก ก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมตามรูปแบบด้วยค่าสถิติ t-test (Dependent) และวิเคราะห์การแจกแจงของข้อมูลด้วยค่าสถิติ Shapiro Wilk test

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

สรุปผลการวิจัย

ผลใช้รูปแบบการฝึกอบรมเยาวชนเพื่อการอนุรักษ์พรรณพืชกินได้ไม่เป็นยาของป่าชุมชนทรายมูล พบว่า ก่อนเข้าร่วมกิจกรรมของรูปแบบ เยาวชนมีระดับความรู้ความเข้าใจ ในการอนุรักษ์พืชกินได้ไม่ เป็นยาของป่าชุมชนทรายมูลในระดับปานกลาง (ร้อยละ 57.20) มีระดับเจตคติในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ =3.42, S.D.=0.21) และหลังเข้าร่วมกิจกรรมของรูปแบบฯ เยาวชนมีระดับความรู้ ความเข้าใจในระดับ ดีมาก (ร้อยละ 89.90) มีระดับเจตคติในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ =4.71, S.D.=0.19) ซึ่งหลังเข้าร่วมกิจกรรมของรูปแบบ เยาวชนมีความรู้ความเข้าใจ และเจตคติ ต่อการอนุรักษ์พรรณพืช กินได้ไม่เป็นยาของป่าทราย มูลเพิ่มขึ้นจากก่อนการเข้าร่วมกิจกรรมของรูปแบบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 อีกทั้งมีความพึงพอใจต่อรูปแบบในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ =4.52, S.D.=0.21)

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ระดับความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์พืชกินได้ไม่เ็นยาของเยาวชนก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรมของรูปแบบฯ (n=30)

รายการความรู้ความเข้าใจ	ก่อนเข้าร่วมกิจกรรมของรูปแบบฯ		หลังเข้าร่วมกิจกรรมของรูปแบบฯ	
	ร้อยละ	ระดับความรู้ความเข้าใจ	ร้อยละ	ระดับความรู้ความเข้าใจ
1. พืชสมุนไพรพื้นบ้านใช้ทำเป็นยารักษาโรคและอาหารได้	58.20	ปานกลาง	88.60	ดีมาก
2. การใช้พืชสมุนไพรพื้นบ้านได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ	58.50	ปานกลาง	88.40	ดีมาก
3. การจำแนกชนิดพืชสมุนไพรพื้นบ้านตามส่วนที่นำไปใช้ประโยชน์ เป็นจำพวกต้น เถาและเครือ หัว ผัก และหญ้า	57.80	ปานกลาง	90.20	ดีมาก
4. สมุนไพรพื้นบ้านที่มีน้ำมันหอมระเหย ได้แก่ ตะไคร้หอม	55.20	ปานกลาง	88.40	ดีมาก
5. หลักการใช้สมุนไพร คือใช้ถูกโรค ถูกชนิด ถูกส่วน ถูกวิธี และถูกคน	58.80	ปานกลาง	86.80	ดีมาก
6. ป่าชุมชน หมายถึง พื้นที่ป่าไม้ธรรมชาติ หรือพื้นที่ป่าที่สร้างขึ้น ที่จัดการโดยชุมชน	55.60	ปานกลาง	90.20	ดีมาก
7. การอนุรักษ์ป่าชุมชนเป็นการจัดการระบบนิเวศให้คนต้นไม้ สัตว์ป่า อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข	60.20	ดี	92.40	ดีมาก
8. การอนุรักษ์ป่าชุมชนเป็นการวางแผน ตัดสินใจ ดำเนินการคุ้มครองและดูแลกลไกการบริหารป่าโดยชุมชน	58.60	ปานกลาง	93.40	ดีมาก
9. ยาและอาหารสามารถหาได้จากป่าชุมชน	54.40	ปานกลาง	93.20	ดีมาก
10. การให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพืชสมุนไพรพื้นบ้านเป็นวิธีการอนุรักษ์พืชสมุนไพรพื้นบ้านวิธีหนึ่ง	57.20	ปานกลาง	88.60	ดีมาก
11. การทำแผนที่แสดงขอบเขตป่าชุมชนเป็นการป้องกันการบุกรุกพื้นที่ป่า	54.60	ปานกลาง	88.50	ดีมาก
12. สสำรวจทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ป่าชุมชน ทำให้ทราบถึงชนิดพรรณพืชกินได้ไม่เ็นยา	55.40	ปานกลาง	87.80	ดีมาก
13. การจัดทำแผนที่ระบุแหล่งที่อยู่ของพืชสมุนไพรพื้นบ้านช่วยให้การดูแลอนุรักษ์ง่ายขึ้น	59.20	ปานกลาง	89.60	ดีมาก
14. การทราบชนิดและประเภทของพรรณพืชกินได้ไม่เ็นยาสามารถกำหนดแนวทางการอนุรักษ์ได้	57.40	ปานกลาง	90.80	ดีมาก
15. การดูแลรักษา พันธุ์ และพัฒนาป่าชุมชนเพื่ออนุรักษ์พรรณพืชกินได้ไม่เ็นยาทุกคนต้องมีส่วนร่วม	57.80	ปานกลาง	91.20	ดีมาก
16. ศักยภาพในการผลิตพรรณพืชกินได้ไม่เ็นยาของป่าชุมชนขึ้นอยู่กับการจัดการดูแลของคนในชุมชน	58.80	ปานกลาง	90.20	ดีมาก
17. พรรณพืชกินได้ไม่เ็นยาสามารถพัฒนาไปเป็นผลิตภัณฑ์ทางเศรษฐกิจได้	57.40	ปานกลาง	89.40	ดีมาก
18. แกนนำในการอนุรักษ์พรรณพืชกินได้ไม่เ็นยา ได้แก่ ผู้นำท้องถิ่น องค์กรชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ครู พระสงฆ์	58.80	ปานกลาง	90.40	ดีมาก
19. การสำรวจพรรณพืชกินได้ไม่เ็นยาทำให้เราทราบ	57.60	ปานกลาง	93.20	ดีมาก

รายการความรู้ความเข้าใจ	ก่อนเข้าร่วมกิจกรรมของ รูปแบบฯ		หลังเข้าร่วมกิจกรรม ของรูปแบบฯ	
	ร้อยละ	ระดับความรู้ ความเข้าใจ	ร้อยละ	ระดับความรู้ ความเข้าใจ
แหล่งที่อยู่และวิธีการอนุรักษ์				
20. แนวทางและองค์ความรู้ในการอนุรักษ์พรรณพืชกินได้ ไม่เป็นยาในป่าชุมชนทรายมูลควรเกิดจากคนในชุมชนเอง	58.20	ปานกลาง	86.60	ดีมาก
ภาพรวม	57.20	ปานกลาง	89.90	ดีมาก

จากตารางที่ 1 พบว่า ก่อนเข้าร่วมกิจกรรม
ของรูปแบบฯ เยาวชนมีระดับความรู้ความเข้าใจใน
การอนุรักษ์พืชกินได้ไม่เป็นยาของป่าชุมชนทราย
มูลในภาพรวมในระดับปานกลาง ที่ร้อยละ 57.20

ของคะแนนความรู้ความเข้าใจ และหลังเข้าร่วม
กิจกรรมของรูปแบบฯ เยาวชนมีระดับความรู้ความ
เข้าใจในภาพรวมในระดับดีมาก ที่ร้อยละ 89.90
ของคะแนนความรู้ความเข้าใจ

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ระดับความตระหนักในการอนุรักษ์พืชกินได้ไม่เป็นยาของเยาวชนก่อนและหลังเข้า
ร่วมกิจกรรมของรูปแบบฯ (n=30)

รายการความตระหนัก	หลังเข้าร่วมกิจกรรม ของรูปแบบฯ			หลังเข้าร่วมกิจกรรม ของรูปแบบฯ		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความ ตระหนัก	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ ความ ตระหนัก
1. พืชสมุนไพรพื้นบ้านมีความสำคัญต่อชุมชน ในการมาเป็นยาและอาหาร	3.32	0.21	ปานกลาง	4.82	0.16	มากที่สุด
2. การใช้พืชสมุนไพรพื้นบ้านได้รับการ ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษได้รับการยอมรับ	3.42	0.23	ปานกลาง	4.75	0.21	มากที่สุด
3. พืชสมุนไพรพื้นบ้านจำพวกต้น เถาและ เครือ หัว ผัก และหญ้า มีใช้ประโยชน์ทุกชนิด	3.37	0.21	ปานกลาง	4.78	0.20	มากที่สุด
4. น้ำมันหอมระเหยจากตะไคร้หอมใช้นวดตัว และโลยุงได้	3.46	0.22	ปานกลาง	4.62	0.18	มากที่สุด
5. หากใช้สมุนไพรถูกโรค ถูกชนิด ถูกส่วน ถูก วิธี และถูกคน รักษาโรคได้	3.42	0.24	ปานกลาง	4.67	0.22	มากที่สุด
6. พื้นที่ป่าไม้ธรรมชาติ หรือพื้นที่ป่าที่สร้างขึ้น นำจัดการโดยชุมชนเป็นป่าชุมชนได้	3.38	0.20	ปานกลาง	4.78	0.16	มากที่สุด
7. เราสามารถจัดการระบบนิเวศให้คน ต้นไม้สัตว์ป่า อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขตาม หลักการอนุรักษ์ป่าชุมชนได้	3.24	0.24	ปานกลาง	4.65	0.19	มากที่สุด
8. เราใช้วิธีการวางแผน ตัดสินใจ คุ่มครอง และดูแลกลไกการบริหารป่าโดยชุมชน เป็น การอนุรักษ์ป่าชุมชนได้	3.45	0.24	ปานกลาง	4.68	0.18	มากที่สุด
9. เราสามารถยาและอาหารสามารถหาได้จาก ป่าชุมชน	3.42	0.25	ปานกลาง	4.66	0.22	มากที่สุด
10. หากเรามีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพืช	3.46	0.18	ปานกลาง	4.58	0.21	มากที่สุด

รายการความตระหนัก	หลังเข้าร่วมกิจกรรม ของรูปแบบฯ			หลังเข้าร่วมกิจกรรม ของรูปแบบฯ		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความ ตระหนัก	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ ความ ตระหนัก
สมุนไพรมันบ้านจะรู้วิธีการอนุรักษ์พืช สมุนไพรมันบ้านได้						
11. เราสามารถทำแผนที่แสดงขอบเขตป่า ชุมชนเพื่อป้องกันการบุกรุกพื้นที่ป่าได้	3.46	0.15	ปานกลาง	4.82	0.18	มากที่สุด
12. หากเราสำรวจทรัพยากรในพื้นที่ป่าชุมชน จะทำให้ทราบชนิดและจำนวนของพรรณพืช กินได้ไม่เป็นยา	3.38	0.21	ปานกลาง	4.75	0.17	มากที่สุด
13. เราสามารถจัดทำแผนที่ระบุแหล่งที่อยู่ ของพืชสมุนไพรมันบ้านช่วยให้การดูแล อนุรักษ์ได้	3.46	0.22	ปานกลาง	4.77	0.21	มากที่สุด
14. หากเราทราบชนิดและประเภทของพรรณ พืชกินได้ไม่เป็นยาสามารถกำหนดแนว ทางการอนุรักษ์ได้	3.45	0.21	ปานกลาง	4.61	0.22	มากที่สุด
15. หากทุกคนมีส่วนร่วมในรักษา พืชป่า ชุมชนจะช่วยให้การอนุรักษ์พรรณ พืชกินได้ไม่ เป็นยาสำเร็จผล	3.48	0.21	ปานกลาง	4.62	0.18	มากที่สุด
16. ป่าชุมชนจะมีศักยภาพในการให้ผลผลิต พรรณพืชกินได้ไม่เป็นยาเพียงพอกับความ ต้องการของชุมชนขึ้นอยู่กับการจัดการดูแล อนุรักษ์ของคนในชุมชน	3.42	0.24	ปานกลาง	4.72	0.16	มากที่สุด
17. เราสามารถนำพืชกินได้ไม่เป็นยามาพัฒนา ไปเป็นผลิตภัณฑ์อาหารหรือยาเพื่อสร้างมูลค่า ทางเศรษฐกิจได้	3.44	0.21	ปานกลาง	4.68	0.21	มากที่สุด
18. เรายอมรับให้ผู้นำท้องถิ่น องค์กรชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ครู พระสงฆ์เป็นแกนนำใน การอนุรักษ์พรรณพืชกินได้ไม่เป็นยา ของป่า ชุมชนของเรา	3.38	0.22	ปานกลาง	4.71	0.19	มากที่สุด
19. หากเราการสำรวจและรู้แหล่งที่อยู่ของ พรรณพืชกินได้ไม่เป็นยาจะทำให้เราวิธีการ อนุรักษ์	3.46	0.19	ปานกลาง	4.76	0.18	มากที่สุด
20. เราสามารถกำหนดแนวทางและองค์ ความรู้ในการอนุรักษ์พรรณพืชกินได้ไม่เป็นยา ในป่าชุมชนทรัพยากรของเราได้ตามวิถี วัฒนธรรมของสังคม ชุมชนเราเองได้	3.48	0.21	ปานกลาง	4.68	0.17	มากที่สุด
ภาพรวม	3.42	0.21	ปานกลาง	4.71	0.19	มากที่สุด

จากตารางที่ 2 พบว่า ก่อนเข้าร่วมกิจกรรมของรูปแบบฯ เยาวชนมีระดับความตระหนักในการอนุรักษ์พืชกินได้ไม่ใช่นยาภายในรวมระดับปานกลาง ที่คะแนนเฉลี่ย 3.42 คะแนน ($\bar{X}=3.42$) ที่ค่าการกระจายตัวของคะแนนที่วัดด้วยค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.21 (S.D.=0.21) และ

หลังเข้าร่วมกิจกรรมของรูปแบบฯ เยาวชนมีระดับเจตคติภาพรวมในระดับมากที่สุด ที่คะแนนเฉลี่ย 4.71 ($\bar{X}=4.71$) ที่ค่าการกระจายตัวของคะแนนที่วัดด้วยค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.19 (S.D.=0.19)

ตารางที่ 3 ผลการเปรียบเทียบระดับความรู้ความเข้าใจต่อการอนุรักษ์พรรณพืชกินได้ไม่ใช่นยาก่อนและหลังเข้าร่วมกิจกรรมของรูปแบบฯ

ระดับความรู้ความเข้าใจการอนุรักษ์พรรณพืชกินได้ไม่ใช่นยา	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{d}$	$s\bar{d}$	df	t	p-value (1-tailed)
ก่อนร่วมกิจกรรมของรูปแบบฯ	17.23	2.01	9.85	0.85	29	11.59	<0.01*
หลังร่วมกิจกรรมของรูปแบบฯ	27.08	1.16					

*มีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 ($t_{(29,0.05)} = 1.69$) (Shapiro-Wilk, p-value=0.12)

จากตารางที่ 3 พบว่า หลังการเข้าร่วมกิจกรรมของรูปแบบฯ เยาวชนมีระดับความรู้ความเข้าใจต่อการอนุรักษ์พรรณพืชกินได้ไม่ใช่นยาของ

ป่าทรายมูลเพิ่มขึ้นจากก่อนการเข้าร่วมกิจกรรมของรูปแบบฯ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (p-value=0.01)

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์ระดับความพึงพอใจของเยาวชนที่มีต่อรูปแบบการอนุรักษ์พรรณพืชกินได้ไม่ใช่นยาของป่าทรายมูล อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด หลังการเข้าร่วมกิจกรรมของรูปแบบฯ

ความพึงพอใจรูปแบบการอนุรักษ์พรรณพืชกินได้ไม่ใช่นยาของป่าทรายมูล	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความพึงพอใจ
1. รูปแบบเหมาะสมกับการดำเนินงาน	4.52	0.21	มากที่สุด
2. ทำให้เยาวชนเข้าใจกระบวนการการอนุรักษ์พรรณพืชกินได้ไม่ใช่นยาของป่าทรายมูล	4.51	0.22	มากที่สุด
3. ทำให้เยาวชนสื่อสารสร้างความเข้าใจที่ตรงกันสามารถทำงานแบบมีส่วนร่วมได้	4.54	0.19	มากที่สุด
4. ทำให้เยาวชนมีความตระหนักที่นำไปสู่การปฏิบัติในการอนุรักษ์การอนุรักษ์พรรณพืชกินได้ไม่ใช่นยาของป่าทรายมูล	4.49	0.24	มากที่สุด
5. ช่วยให้รู้และเข้าใจวิธีการการอนุรักษ์พรรณพืชกินได้ไม่ใช่นยาของป่าทรายมูลได้	4.54	0.23	มากที่สุด
6. รูปแบบช่วยให้เยาวชนใส่ใจเรื่องการอนุรักษ์พรรณพืชกินได้ไม่ใช่นยาการนำไปใช้ และการอนุรักษ์	4.52	0.22	มากที่สุด
7. เนื้อหาการดำเนินงานของรูปแบบทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์พรรณพืชกินได้ไม่ใช่นยา	4.47	0.22	มากที่สุด
8. เนื้อหาความรู้ของรูปแบบสามารถนำไปปฏิบัติในการอนุรักษ์พรรณพืชกินได้ไม่ใช่นยา	4.52	0.17	มากที่สุด
9. รูปแบบการดำเนินงานนี้ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างคนในชุมชนทุกช่วงวัยโดยเฉพาะเยาวชน	4.55	0.18	มากที่สุด
10. สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในได้จริงในการการอนุรักษ์พรรณ	4.56	0.19	มากที่สุด

ความพึงพอใจ รูปแบบการอนุรักษ์พรรณพืชกินได้ไม่เป็นยาของป่าทรายมูล	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ ความพึงพอใจ
พืชกินได้ไม่เป็นยาของป่าชุมชนทรายมูลได้อย่างยั่งยืน			
รวม	4.52	0.21	มากที่สุด

จากตารางที่ 4 พบว่า หลังการเข้าร่วมกิจกรรมตามรูปแบบฯ เยาวชนมีความพึงพอใจต่อรูปแบบฯ ในระดับดีมาก ที่คะแนนเฉลี่ย 4.52 ($\bar{X}=4.52$) มีค่าการกระจายตัวของคะแนนที่วัดด้วยค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.21 (S.D.=0.21)

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลใช้รูปแบบการฝึกอบรมเยาวชนเพื่อการอนุรักษ์พรรณพืชกินได้ไม่เป็นยาของป่าชุมชนทรายมูล พบว่า ก่อนเข้าร่วมกิจกรรมของรูปแบบเยาวชนมีระดับความรู้ความเข้าใจ ในการอนุรักษ์พืชกินได้ไม่เป็นยาของป่าชุมชนทรายมูลในระดับปานกลาง (ร้อยละ 57.20) มีระดับเจตคติในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.42$, S.D.=0.21) และหลังเข้าร่วมกิจกรรมของรูปแบบฯ เยาวชนมีระดับความรู้ ความเข้าใจในระดับดีมาก (ร้อยละ 89.90) มีระดับเจตคติในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.71$, S.D.=0.19) ซึ่งหลังเข้าร่วมกิจกรรมของรูปแบบ เยาวชนมีความรู้ความเข้าใจ และเจตคติต่อการอนุรักษ์พรรณพืช กินได้ไม่เป็นยาของป่าทรายมูลเพิ่มขึ้นจากก่อนการเข้าร่วมกิจกรรมของรูปแบบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 สอดคล้องกับการวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรค่ายเยาวชนอนุรักษ์พืชสมุนไพรด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนบ้านปลื้มพัฒนา อำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์ (ฐิติ เพียรโคตร วรณชัย ชาแท่น และวิลาวัณย์ พร้อมพรหม, 2562) ที่พบว่าความรู้เกี่ยวกับพืชสมุนไพรของนักเรียนก่อนการเข้าค่ายมีคะแนนเฉลี่ย 7.70 คะแนน ที่ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2.74 และหลังการเข้าค่ายมีคะแนนเฉลี่ย 9.94 คะแนน ที่ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2.29 และพบว่านักเรียนมีความรู้เกี่ยวกับพืชสมุนไพรสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 การวัดเจตคติด้านการอนุรักษ์พืชสมุนไพร ก่อนการเข้าค่ายมีคะแนนเฉลี่ย 65.96 คะแนน ที่ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 7.94 และหลังการเข้าค่ายมีคะแนนเฉลี่ย 70.60 คะแนน ที่ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 9.71 และพบว่านักเรียนเจต

คติด้านการอนุรักษ์พืชสมุนไพรสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และนักเรียนมีความพึงพอใจในการเข้าค่ายในระดับมากที่สุด และสอดคล้องกับการวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุดการเรียนรู้เรื่อง ประโยชน์ของสมุนไพร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนนงคราญ จังหวัดนครนายก (มนัสชนก คำรังษี และราตรี ศิริพันธ์, 2565) ที่พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 อีกทั้งสอดคล้องกับการวิจัยเรื่อง ผลของกิจกรรมการเรียนรู้สมุนไพรโดยใช้ป่าชุมชนเป็นฐานของนักศึกษาแพทย์แผนไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี (กิตติศักดิ์ รุจิกาญจนรัตน์ และคณะ, 2564) ที่พบว่า 1) ภายหลังจากเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยความรู้เรื่องสมุนไพร ($\bar{X} \pm S.D.=6.50 \pm 0.65$ และ $\bar{X} \pm S.D.=8.81 \pm 0.92$) สูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรม ($\bar{X} \pm S.D.=5.29 \pm 0.91$ และ $\bar{X} \pm S.D.=5.74 \pm 1.93$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p-value<0.05)

2. เยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมของรูปแบบที่มีต่อรูปแบบการฝึกอบรมเยาวชนเพื่อการอนุรักษ์พรรณพืชกินได้ไม่เป็นยาของป่าชุมชนทรายมูลมีความพึงพอใจ ต่อรูปแบบฯ ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.52$, S.D.=0.21) สอดคล้องกับการวิจัยการพัฒนาหลักสูตรค่ายเยาวชนอนุรักษ์พืชสมุนไพรด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนบ้านปลื้มพัฒนา อำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์ (ฐิติ เพียรโคตร วรณชัย ชาแท่น และวิลาวัณย์ พร้อมพรหม, 2562) ที่พบว่าหลังจากการเข้าค่ายเยาวชนอนุรักษ์พืชสมุนไพร ผลการประเมินความพึงพอใจในด้านสถานที่ในการจัดค่าย จำนวนนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรม และระยะเวลาในการจัดค่ายอยู่ในระดับมากที่สุด และสอดคล้องกับการวิจัยเรื่อง รูปแบบแบบการเสริมสร้างสุขภาพของผู้ป่วยเบาหวาน ด้วยสมุนไพรพื้นบ้านโดยกระบวนการสิ่งแวดล้อมศึกษา (ประภา

ศรี ธนากุล สุวารีย์ ศรีปุณณะ และ สมจิตต์ สุพรรณทัศน์, 2560) ที่พบว่าความพึงพอใจของผู้ป่วยต่อรูปแบบการเสริมสร้างสุขภาพของผู้ป่วยเบาหวานด้วยสมุนไพรพื้นบ้าน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.16$, $SD=0.95$) ด้านที่มีความพึงพอใจมากที่สุด คือ การสร้างทักษะโดยฝึกปฏิบัติการใช้สมุนไพรและอาหาร ($\bar{X}=4.12$, $SD=0.98$) และการจัดกิจกรรมเรียนรู้การใช้สมุนไพรที่เหมาะสม โดยการบรรยาย ($\bar{X}=4.08$, $SD=0.88$) สมาชิกในครอบครัวของผู้ป่วยมีความพึงพอใจต่อรูปแบบโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.21$, $SD=0.88$) ด้านที่มีความพึงพอใจมากที่สุด คือ การจัดกิจกรรมเรียนรู้โดยการบรรยาย ($\bar{X}=4.32$, $SD=0.88$) และการสร้างทักษะโดยการฝึกปฏิบัติการใช้สมุนไพรและอาหาร ($\bar{X}=4.24$, $SD=0.85$) อีกทั้งสอดคล้องกับการวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุดการเรียนรู้เรื่อง ประโยชน์ของสมุนไพร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนองค์รักษ์ จังหวัดนครนายก (มนัสชนก คำรังษี และราตรี ศิริพันธ์, 2565) ที่พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมอยู่ในระดับมากที่สุด

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษามีข้อเสนอแนะในประเด็นต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะหน่วยงานองค์กรชุมชนควรมีการนำผลการวิจัยที่ได้ไปสู่การขยายผลให้กับประชาชนในชุมชนได้เกิดการรับรู้ในทรัพยากรธรรมชาติด้านความหลากหลายของสมุนไพรพื้นบ้านที่มีอยู่ในชุมชนของตนเอง เพื่อจะ

เอกสารอ้างอิง

- กรมป่าไม้. (2561). *การสืบทอดภูมิปัญญาสมุนไพร สู่การรักษาป่าชุมชน*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กิตติศักดิ์ รุจิกาญจนรัตน์ และคณะ. (2564). ผลของกิจกรรมการเรียนรู้สมุนไพรโดยใช้ป่าชุมชนเป็นฐานของนักศึกษาแพทย์แผนไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์*. 16(1), 1-14.

สร้างกระบวนการเรียนรู้ในการอนุรักษ์ให้คงอยู่กับชุมชนต่อไปเพื่อตอบสนองกลุ่มเป้าหมายได้อย่างเหมาะสม

2. การจัดกระบวนการฝึกอบรมตามรูปแบบนี้จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องศึกษาขั้นตอนกระบวนการของรูปแบบให้เข้าใจ และจัดทำชุดฝึกอบรม การกำหนดระยะเวลาการดำเนินกิจกรรมฝึกอบรม วิธีการวัดผลก่อนและหลังการดำเนินกิจกรรมของรูปแบบให้เหมาะสมกับพื้นที่ดำเนินการ เพื่อให้สามารถดำเนินการให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของรูปแบบ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีศึกษาถึงการพัฒนารูปแบบข้อมูลพืชสมุนไพรพื้นบ้านที่ทันสมัยเพื่อการเข้าถึงและนำไปใช้ประโยชน์บนหลักการอนุรักษ์ อีกทั้งศึกษาถึงการจัดรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาการนำพืชสมุนไพรพื้นบ้านไปใช้รวมถึงการบวนการแปรรูปที่เหมาะสมแก่การเผยแพร่แก่ประชาชนในพื้นที่

2. ควรมีการศึกษาถึงการบูรณาการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการนำพืชสมุนไพรพื้นบ้าน เข้าสู่หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่เป็นหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อใช้ในการเรียนการสอนในระดับ ประถมศึกษา หรือมัธยมศึกษาที่เหมาะสมกับท้องถิ่นให้เกิดการเรียนรู้อย่างเป็นรูปธรรมและ เป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของท้องถิ่นต่อไป

3. ควรมีการประเมินคุณภาพรูปแบบหรือตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบ รวมถึงกระบวนการดำเนินกิจกรรมของรูปแบบ และระยะเวลาในการดำเนินกิจกรรม

- ฐิติ เพียรโคตร วรรณชัย ชาแทน และวิลาวัลย์ พร้อมพรม. (2562). การพัฒนาหลักสูตรค่ายเยาวชนอนุรักษ์พืชสมุนไพรด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนบ้านปลื้มพัฒนา อำเภอปะคำ จังหวัดบุรีรัมย์. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยการจัดการและเทคโนโลยีอีสเทิร์น*. 16(1), 218-225.
- บุญศรี ทองบ่อ. (2565). *หมอพื้นบ้าน หมู่ที่ 4 ตำบลขวาว อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด*. (7 กรกฎาคม 2565). สัมภาษณ์.
- พรนภา เตียสุทธิกุล พัฒนา พรหมณี จานนท์ ศรีเกตุ นาวัน มีนะกรรณ และสุภูมิ พงษ์วารินศาสตร์. (2561). การวัดระดับเจตคติในการดำเนินงานด้านการสาธารณสุข. *วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์ (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*. 8(2), 215-225.
- พัฒนา พรหมณี และศรีสุรางค์ เอี่ยมสะอาด. (2563). แนวคิดเกี่ยวกับความรู้และการสร้างแบบทดสอบวัดความรู้ของประชาชนในการดำเนินงานด้านการสาธารณสุข. *วารสารวิชาการสมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย (สสอท.)*. 9(1), 47-53.
- พัฒนา พรหมณี ศรีสุรางค์ เอี่ยมสะอาด และปนิธาน กระสังข์. (2560). แนวคิดการสร้างและพัฒนา รูปแบบเพื่อใช้ในการดำเนินงานด้านการสาธารณสุขสำหรับนักสาธารณสุข. *วารสารสมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย ในพระราชูปถัมภ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี*. 6(2), 128-135.
- พิชญา ปิยจันทร์. (2560). สิ่งแวดล้อมศึกษา: กระบวนการเรียนรู้ผ่านการลงมือทำอย่างเท่าเทียม. *วารสารสิ่งแวดล้อม*. 21(3), 38-42.
- มนัสชนก คำรังษี และราตรี ศิริพันธ์. (2565). การพัฒนาชุดการเรียนรู้เรื่อง ประโยชน์ของสมุนไพร สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนนงคริย์ จังหวัดนครนายก. *วารสารครุศาสตร์อุตสาหกรรม*. 21(2), 66-73.
- วินัย วีระพัฒนานนท์. (2546). *สิ่งแวดล้อมศึกษา*. กรุงเทพฯ: โอ.เอส. พรีนติ้งเฮาส์.
- สามารถ ใจเตี้ย และพัชรี วงศ์ผืน. (2560). ความหลากหลายและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรพื้นบ้านในพื้นที่ลุ่มน้ำลี้ จังหวัดลำพูน. *วารสารวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี อุดรดิตถ์*. 9(1), 13-22.
- สำนักจัดการป่าชุมชน. (2565). *คู่มือการปลูกป่าเพื่ออนุรักษ์ฟื้นฟูป่าต้นน้ำ ป่าชายเลน และป้องกันไฟป่าในพื้นที่ป่าชุมชน*. กรุงเทพฯ: กรมป่าไม้.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2564). *รายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2564*. กรุงเทพฯ: สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- อำนาจ คอวนิช. (2528). แนวทางการพัฒนากิจกรรมป่าชุมชนเพื่อพัฒนาชุมชน. *วนสาร*. 7(22), 28-37.
- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences*. (2nd ed). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.